

Вікторія УСТИМЕНКО,

старший науковий співробітник відділу досліджень проблем діяльності прокуратури поза кримінальною сферою Науково-дослідного інституту Національної академії прокуратури України

ПРАВОВА ОСНОВА ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В СУДІ

Ключові слова: *представництво інтересів громадян; представництво інтересів держави; правова основа представництва прокурором інтересів; форми представництва прокурором інтересів громадян або держави в суді.*

Відповідно до ст. 121 Конституції України прокуратура України становить єдину систему, на яку покладається представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом. Представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом [1].

Правова основа — це сукупність правових норм, що регулюють суспільні відносини, які виникають у процесі організації й функціонування органів публічної влади, закріплюють елементи їх організації і діяльності. Норми, що становлять правову основу організації та діяльності органів прокуратури України, мають єдиний юридичний зміст, але можуть бути диференційовані за іншими ознаками. Правовою основою представництва прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді є: Конституція України, Цивільний процесуальний кодекс України (ЦПК України), Господарський процесуальний кодекс України (ГПК України), Кодекс адміністративного судочинства України (КАС України), Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України) (щодо цивільного позову у справі), Закон України «Про прокуратуру» та інші нормативно-правові акти [1; 2; 3; 4; 5].

Відповідно до статей 121–123 Основного Закону України прокуратура — це організаційно самостійний державно-правовий інститут влади, який не належить до жодної з її гілок. Представляючи в суді інтереси громадянина або держави, прокурор реалізує конституційні положення, закріплені в статтях 3, 13 Конституції України, відповідно до яких держава зобов'язана забезпечу-

вати захист прав і свобод громадян, а також усіх суб'єктів права власності та господарювання [1].

Правову основу представництва прокурором інтересів громадян або держави досліджували провідні українські та зарубіжні науковці, зокрема: В. Аргунов, Т. Дунас, П. Каркач, М. Косюта, М. Курочка, М. Мичко, І. Павлуник, М. Руденко, Г. Тимченко, О. Хавін та інші.

Мета статті полягає у виокремленні деяких проблемних питань правової основи функціонування представництва прокурором інтересів громадянина або держави у суді та формуванні пропозицій щодо шляхів їх вирішення.

Прокурор — особливий суб'єкт представництва у суді, його участь у господарському, цивільному, адміністративному, кримінальному судочинстві (з цивільним позовом) і виконавчому провадженні зумовлена необхідністю виконання конституційної функції представництва інтересів громадянина або держави, передбаченої законом, а саме: ст. 121 Конституції України, статтями 2, 45, 46, 297, 328 ЦПК України, статтями 2, 18, 29, 91, 107, 111-15, 113 ГПК України, статтями 60, 61, 189, 214 КАС України, ст. 128 КПК України, статтями 7, 10, 19 Закону України «Про виконавче провадження», статтями 5, 20, 36-1, 37 Закону України «Про прокуратуру».

Згідно з ч. 2 ст. 5 Закону України «Про прокуратуру» прокуратура України становить єдину систему, на яку відповідно до Конституції України та цього Закону покладається функція представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом. Також у п. 2 ч. 2 ст. 20 Закону України «Про прокуратуру» передбачено, що в разі виявлення порушень закону прокурор у межах повноважень має право «звертатися до суду в передбачених законом випад-

ках». У ст. 36-1 Закону України «Про прокуратуру» зазначено, що представництво прокуратурою інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні прокурорами від імені держави процесуальних та інших дій, спрямованих на захист у суді інтересів громадянина або держави у випадках, передбачених законом.

Як визначено у чинному законодавстві України, за наявності підстав з метою представництва інтересів громадянина або держави в суді прокурор має право в порядку, встановленому процесуальним законом, використовувати такі форми представництва:

- звертатися до суду з позовами (заявами, поданнями);
- вступати у справу, порушену за позовами (заявами, поданнями) інших осіб, на будь-якому етапі розгляду;
- ініціювати перегляд судових рішень, у тому числі у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи;
- брати участь у розгляді справ.

На думку Т.О. Дунаса та М.В. Руденка, форми представництва інтересів громадянина або держави прокурором розподіляються на порушення справи у суді та вступ у справу, відкриту у суді за зверненням іншої особи [6].

Згідно із Законом України «Про прокуратуру» прокурор, обираючи форми представництва, визначає, в чому полягає порушення або загроза порушення інтересів держави чи громадянина, обґрунтовує необхідність їх захисту.

Право апеляційного та касаційного оскарження законодавець надав, крім зацікавлених осіб, також прокурору, який має право подати апеляційну та касаційну скарги. Так, право апеляційного та касаційного оскарження судових рішень у порядку, встановленому цивільним, господарським, адміністративним кодексами, мають особи, які беруть участь у справі. У ст. 37 Закону України «Про прокуратуру» вказано, що право подання апеляційних та касаційних позовних заяв (заяви, подання) в порядку цивільного, адміністративного, господарського судочинства надається Генеральному прокурору України, прокурорам Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, спеціалізованих прокуратур (на правах обласних), міжрайонним прокурорам, прокурорам міст, районів, районів у містах та прирівняних до них спеціалізованих прокуратур, їх першим заступникам і заступникам.

Право внесення апеляційної чи касаційної скарги на судові рішення в цивільних, адміністра-

тивних, господарських справах надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від участі у розгляді справи: Генеральному прокурору України, прокурорам Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, спеціалізованих прокуратур (на правах обласних), міжрайонним прокурорам, прокурорам міст, районів, районів у містах та прирівняних до них спеціалізованих прокуратур, їх першим заступникам і заступникам.

Право внесення заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами в цивільних, адміністративних, господарських справах надається Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам, прокурорам Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя і прирівняним до них прокурорам.

Право внесення заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України на судові рішення в цивільних, адміністративних, господарських справах надається Генеральному прокурору України, його першому заступнику та заступникам.

Право внесення апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України на судові рішення у кримінальних справах надається прокурору, який брав участь у судовому розгляді, а також незалежно від його участі в розгляді справи прокурору вищого рівня: Генеральному прокурору України, прокурорам Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя, спеціалізованих прокуратур (на правах обласних), їх першим заступникам і заступникам.

Змінити, доповнити, відкликати, відмовитися від позову (заяви, подання), апеляційної, касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, заяви про перегляд судового рішення Верховним Судом України має право прокурор, який їх вніс, або прокурор вищого рівня, його перший заступник чи заступник.

Генеральний прокурор України має право звертатися до пленумів вищих спеціалізованих судів України щодо з'ясування необхідності надання роз'яснень судам з питань застосування законів при розгляді відповідних справ [7].

Представництво прокурором інтересів громадянина або держави у судовому процесі спрямоване на: захист прав і законних інтересів громадян або держави; сприяння суду у виконанні вимог закону про всебічний, повний та об'єктивний розгляд справ і ухвалення судових рішень, що

ПРОБЛЕМИ ПРЕДСТАВНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ПРОКУРАТУРИ

ґрунтуються на законі; своєчасне вжиття заходів щодо усунення порушень закону, від кого б вони не виходили, керуючись при цьому принципами законності, незалежності суддів, рівності фізичних осіб перед законом і судом. Прокурор у межах повноважень, визначених законом, з метою представництва інтересів громадянина або держави в суді бере участь у цивільному, господарському, адміністративному, кримінальному (з цивільним позовом) процесі, а також у виконавчому провадженні; звертається до суду з позовом (заявою, поданням); бере участь у розгляді справ за його позовами; може вступати з власної ініціативи у справу, провадження у якій відкрито за позовом інших осіб, на будь-якій стадії її розгляду; подає апеляційну, касаційну скаргу; заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України, про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами; використовує право на відкриття виконавчого провадження за власною заявою на підставі виконавчого документа, користуючись правом на його одержання у суді [7].

Прокурор, який звертається до суду в інтересах держави, в позовній заяві самостійно визначає: в чому полягає порушення інтересів держави й обґрунтовує необхідність їх захисту, а також зазначає орган, уповноважений державою здійснювати відповідні функції у спірних правовідносинах. Під час підготовки процесуальних документів прокурор повинен забезпечувати їх повноту та доцільність, додержуватися вимог закону щодо форми і змісту, підвідомчості та підсудності спорів. Посилатися на норми матеріального й процесуального права, якими регулюються відповідні правовідносини, а також долучати до позовів (заяв, подань) належні та допустимі докази. Дотримуватися визначеної законом процедури направлення позовів (заяв, подань) до суду; визначених законом вимог щодо форми та змісту позовної заяви, посилатися на норми матеріального і процесуального права, підзаконні акти, якими регулюються дані правовідносини, і на конкретні докази, що подаються до позовних заяв.

Закон надає прокурору право вступити в справу, якщо цього вимагає захист конституційних прав громадян, інтересів громадян та суспільства; знайомитися з матеріалами справи та виписувати необхідну інформацію; брати участь у судових засіданнях, досліджувати та подавати докази; давати усні та письмові пояснення, заявляти клопотання; подавати власні доводи, міркування і заперечення; підтримувати та змінювати

позови й заяви, з якими він звернувся до суду. Проте він не має права укладати мирові угоди.

Якщо позивачем у справі є прокурор, то в разі задоволення позову стягнення здійснюється або вчиняються інші дії на користь зазначеного прокурором стягувача, а наказ про таке стягнення видається прокурору на підставі поданої ним до суду відповідної письмової заяви або згідно з такою ж заявою прокурора надсилається стягувачу рекомендованим чи цінним листом за адресою, зазначеною в позовній заяві, або іншою адресою, вказаною прокурором.

Судам необхідно враховувати, що за змістом ст. 40 Закону України «Про прокуратуру» право щодо зміни, доповнення, відкликання, відмови від позову (заяви), апеляційної, касаційної скарги надано не лише прокурору, який їх подав, а й прокурору вищого рівня, його першому заступнику чи заступнику.

Умови і порядок виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), що відповідно до закону підлягають примусовому виконанню у разі невиконання їх у добровільному порядку, визначаються Законом України «Про виконавче провадження».

Так, у ст. 1 цього Закону визначено, що виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження та примусове виконання рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій органів і посадових осіб, визначених у Законі, що спрямовані на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), які провадяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, передбачених цим Законом, іншими нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до нього та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню [8].

Актуальні питання, пов'язані з організацією представництва прокурором у суді інтересів громадянина або держави, в тому числі пріоритетні напрями представницької діяльності; порядок подання позовних та інших заяв; внесення апеляційних та касаційних скарг, повноваження прокурора щодо їх підписання; виконання судових рішень також викладено у наказі Генерального прокурора України, обов'язковому для всіх працівників органів прокуратури, від 28 листопада 2012 року №6-гн «Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадян або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень» [9].

Отже, чинні нормативно-правові та відомчі акти визначають: умови участі у судовому процесі органів і осіб, яким надано право захищати права, свободи й інтереси інших осіб; правовий статус прокурора; підстави та форми здійснення представництва; повноваження прокурора; право апеляційного та касаційного оскарження; порядок подання позовів (заяв, подань), апеляційних, касаційних скарг; заяв про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами; заяв про перегляд судового рішення Верховним Судом України тощо. Однак, на нашу думку, правові основи, що регламентують здійснення представництва прокурором інтересів громадян або держави в суді, по-

требують удосконалення шляхом внесення змін, які передбачали б визначення таких понять: «інтереси громадянина», «інтереси держави», «інтереси суспільства»; «учасники судового процесу», зокрема, що прокурор має рівні права з іншими учасниками процесу. Удосконалення також потребує порядок вступу прокурора у судову справу, надання висновку у справі. Наведені вище пропозиції щодо змін у законодавстві сприятимуть ефективному виконанню представницької функції та реалізації основного завдання представницької діяльності прокуратури України – реальному захисту та поновленню прав і законних інтересів громадян, а також захисту інтересів держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №40–41. – №42. – Ст. 492.
3. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 року №1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – №6. – Ст. 56.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року №2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №35–36. – №37. – Ст. 446.
5. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 листопада 2003 року №1129-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №3–4. – Ст. 21.
6. Дунас Т.О. Прокурор у цивільному процесі: сутність, завдання, повноваження: навч. і наук.-практ. посіб. / Т.О. Дунас, М.В. Руденко. – Х.: Харків юридичний, 2006. – С. 52–70.
7. Про прокуратуру: закон України від 5 листопада 1991 року №1789-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – №53. – Ст. 793.
8. Про виконавче провадження: закон України від 21 квітня 1999 року №606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – №24. – Ст. 207.
9. Про організацію роботи органів прокуратури щодо представництва інтересів громадян або держави в суді та їх захисту при виконанні судових рішень: наказ Генерального прокурора України від 28 листопада 2012 року №6-гн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.gp.gov.ua/

Вікторія УСТИМЕНКО

ПРАВОВА ОСНОВА ПРЕДСТАВНИЦТВА ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДЯНИНА АБО ДЕРЖАВИ В СУДІ

Резюме

Досліджено окремі проблемні питання, що стосуються правової основи функціонування представництва прокурором інтересів громадянина або держави в суді, та сформуовано пропозиції щодо шляхів їх вирішення.

Вікторія УСТИМЕНКО

ПРАВОВАЯ ОСНОВА ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА ПРОКУРОРОМ ИНТЕРЕСОВ ГРАЖДАНИНА ИЛИ ГОСУДАРСТВА В СУДЕ

Резюме

Исследованы отдельные проблемные вопросы, касающиеся правовой основы функционирования представительства прокурором интересов гражданина или государства в суде, и сформулированы предложения относительно путей их решения.

Victoria USTIMENKO

LEGAL FRAMEWORK OF REPRESENTATIVE OFFICE BY PUBLIC PROSECUTOR OF INTERESTS OF CITIZENS OR STATE IN COURT

Summary

The separate problem questions of legal framework of functioning of representative office the public prosecutor of interests of citizen or state are investigational in a court and brought in suggestion in relation to the ways of their decision.